

Сергій Кулешов,

д.і.н., заввідділу документознавства Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства

ЧИ ВХОДИТЬ КНИГОЗНАВСТВО У ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО? (до проблеми структуризації сучасного документознавства)

Приводом для написання матеріалу став розгляд структури документознавства в підручнику Наталії Кушнарєнко «Документоведение». Автор статті викладає свою точку зору на сутність і склад загального та спеціального документознавства.

Загальне документознавство - документологія - уявляється метанауковим щодо дисциплін документально-комунікаційного циклу напрямом, який розробляє проблеми загальної теорії та історії документа.

Виходячи з цього, робиться висновок, що загальне документознавство не включає до свого складу наукові дисципліни, у тому числі й книгознавство.

Спеціальне документознавство розглядається як дисципліна різних напрямів, що умовно називається управлінським, науково-технічним, картографічним, аудіовізуальним документознавством.

Відповідь на винесене у заголовок питання більшості фахівців, які вважають себе документознавцями, буде негативною. Така позиція є зрозумілою, оскільки теоретичні засади документознавства, обґрунтовані в 60-х роках К.Міт'яєвим, включали положення про відмінність книги й документа. Не зупинятимемося спеціально на цьому положенні, оскільки воно проаналізоване в спеціальних публікаціях як з позицій даного напряму документознавства [див. 1, с.24], так і під кутом зору книгознавства й бібліографознавства [див. 2]. Слід лише констатувати, що в межах цього напряму документознавства об'єктом дослідження виступають переважно різні типи документації (управлінська, науково-технічна, картографічна та ін.) й елементи типологічних рядів, тобто документи, призначені для внутрішнього обігу в установі, організації, підприємстві тощо. Виконання такої соціальної ролі документом дозволяє суттєво відрізнити його від книги, яка у функціонально-комунікаційному плані орієнтована на розповсюдження інформації в суспільстві і є зовнішньо-обіговим засобом комунікації. Таку головну характеристику книги відзначають відомі бібліографознавці й книгознавці А.Беловицька [3, с.152], Е.Беспалова [4, с.28-32], Г.Швецова-Водка [5, с.96]. З іншого боку, якщо бібліографознавці та

бібліотекознавці, консолідуючись з інформатиками, від початку 60-х років вважають документами всі об'єкти бібліографування і одиниці зберігання в бібліотеках (у тому числі, зрозуміло, й книги), а книгознавці поступово стали перейматися думкою, що книга це документ*, то для ортодоксального документознавця вона єретична**.

Саме в осередку бібліотекознавців, бібліографознавців та книгознавців з початку 90-х років формується нове розуміння документознавства***, і спершу - як навчальної дисципліни, що читається

* Про це, наприклад, свідчать публікації в збірнику «Книга. Исследования и материалы» (Росія, Москва), статей Г.М.Шецової-Водки «Книга и документ: соотношение понятий» (1994. Зб. 68), «Функции и свойства документа в системе социальных коммуникаций» (1994. Зб. 69) чи матеріали секції загальних проблем книгознавства Восьмої наукової конференції з проблем книгознавства «Книга и книжное дело на рубеже тысячелетий» (Москва, 1996).

** Зауважимо, деякі відомі архівознавці та документознавці відзначають, що в широкому розумінні книга це теж документ (1, с. 21; 6, с.15 ; 7, с. 30).

*** Його витокami ми вважаємо документаційну науку (відому також під назвою «документація»), розвиток якої припадає на 30-50-ті роки ХХ ст. Її положення в подальшому були розвинуті у межах т.зв. «наукової інформатики». Однак зменшення інтересу до «документознавчих» проблем і формування більш широкомасштабних концепцій інформатики («соціальної» інформатики, теорії інформаційних комунікацій тощо) у 80 - на початку 90-х років і зумовили, на наш погляд, генезис нового напряму документознавства.

в Московському державному технічному університеті ім. М. Е. Баумана, Московському інституті культури, а згодом - і в інших інститутах культури Росії та України. Книгознавство або розділи, в яких книга розглядається як документ, включаються до змісту програм указанного курсу [8; 9; 10 та ін.]. Тим часом, як наголошує один з найвідоміших українських теоретиків цього напрямку документознавства Г. Швецова-Водка, через неоднозначність тлумачення самого поняття «книга» в навчальному курсі документознавства навряд чи можна обрати якийсь один варіант його розуміння. Їх повинно бути принаймні два, один з яких відповідає загальноприйнятому значенню, виробленому для потреб статистики друку, інший — абстрактному, що впливає з сутнісної особливості книги у соціально-комунікаційно-інформаційному аспекті [11], про що вже йшлося. У 1997 р. Харківський державний інститут культури випустив перший в Україні підручник з документознавства [12]. Видання вже поціноване у спеціальній публікації [13]. Його вихід — знаменна подія не тільки з точки зору забезпечення навчального процесу з провідної дисципліни у межах діючої в Україні навчальної спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», а й взагалі для розвитку наук документально-комунікаційного циклу, оскільки у підручнику було узагальнено напрацювання в цьому напрямі документознавства російських та українських дослідників, висловлено оригінальні думки його авторки — Н. Кушнарєнко, щодо теоретичних основ даної наукової дисципліни.

Чи не вперше в підручнику розглядається структура документознавства [12, с.124-126]. Викладені Н. Кушнарєнко міркування спрямовані на вирішення питання його побудови, яке автор поділяє на загальне та особливе. Загальне складається з трьох розділів: теорія документа (документологія), історія документа і теорія документно-комунікаційної діяльності. Особливе, в свою чергу, поділяється на спеціальне й часткове. Спеціальне вивчає особливості документів, що є об'єктами бібліотечної, архівної, музейної справи, тобто специфіку документів, які функціонують в інформаційних органах, бібліотеках, архівах, музеях та інших документально-комунікаційних структурах [там само, с.126]. Крім того, зауважує Н. Кушнарєнко, предметом спеціального документознавства може бути вивчення специфіки різних процесів документально-комунікаційної діяльності (документування, справочинство, фондознавство тощо). Предметом часткового документознавства визначені окремі види й різновиди документа. Звідси, на думку цього автора, документознавчими дисциплінами представлені книгознавство, патентознавство, картознавство тощо.

З частиною вищевикладених міркувань можна погодитись, однак деякі пропозиції стосовно структури сучасного документознавства викликають заперечення. Як відгалуження спеціального документознавства Н. Кушнарєнко розглядає бібліографознавство, бібліотекознавство, архівознавство, музеєзнавство, інформацієзнавство і та ін. [там само, с.126, табл.3]. Водночас декларується, що спеціальне документознавство вивчає особливості документів, котрі функціонують у бібліотеках, архівах, музеях. Безперечно, такі дослідницькі напрями мають місце в зазначених наукових дисциплінах. Однак, на нашу думку, документознавство у всіх своїх відгалуженнях повинне мати спільний зміст об'єкта і предмета, які різняться лише за спеціалізацією об'єкта та предмета загального документознавства. Зокрема, Л. Дубровіна, коментуючи намагання об'єднати такі науки, як археографія, кодикографія та бібліографія в межах однієї науки, підкреслює, що самостійність науки визначається сукупністю об'єкта і предмета, методів та мети дослідження об'єкта й що вона має окреслені межі, які дають можливість ідентифікувати її в самостійній науковій напрям, одночасно показуючи зв'язки даної науки з іншими науками та галузями знань [14, с.95].

Відмінність документознавства від бібліографознавства, бібліотекознавства й архівознавства полягає в тому, що документ є головним об'єктом його дослідження. Інші об'єкти є, так би мовити, похідними й другорядними, і серед них, зокрема, сфери створення, функціонування, використання документів, тобто практичної роботи з документами. Для бібліотекознавства, архівознавства і музеєзнавства головними об'єктами виступають відповідно бібліотеки, архівні та музейні установи, а документи й їх сукупності — це другорядні об'єкти. Ми погоджуємося з Н. Кушнарєнко, що предметом документознавства є створення наукового знання про документ в єдності його інформаційної та матеріальної складових, закономірностей створення й функціонування документів у суспільстві [12, с.124], хоча і вважаємо, що це — предмет загального документознавства. Зрозуміло, у такому формулюванні він не може бути вихідним для предмета бібліотекознавства, архівознавства чи музеєзнавства.

Що стосується бібліографознавства, то воно досліджує бібліографічну діяльність, в основі якої - процес бібліографування, тобто описування переважно творів друку. Саме цими об'єктами й обмежується сфера вивчення бібліографознавства, оскільки, скажімо, для описування рукописних книг розроблено методи кодикографії та археографічного описування документальних джерел, а в архівній справі існує специфічне архівне описування документів. Особливим є описування доку-

ментів (видань, рукописних книг, давніх актів) у музейній справі. І взагалі, в музеєзнавстві цей напрям не є пріоритетним через те, що документальні пам'ятки становлять незначну частину музейних фондів (за винятком, безперечно, архівів-музеїв та літературних музеїв). Не відомий нам і термін «інформаєзнавство» для позначення наукової дисципліни як виду документознавства. Можливо, тут мається на увазі такий розділ інформаційної науки, як інформологія — метанаукова дисципліна, котра узагальнює сукупність знань про інформацію. Однак об'єкт дослідження інформології — інформація, і вона як понятійна категорія вища за документ. Тому інформологія ніяк не може бути спеціальним відгалуженням документознавства.

Щодо «виду документально-інформаційної діяльності» як ознаки поділу документознавства у Н. Кушнарєнко [там само, с. 126, табл. 3], то виділення як документознавчих дисциплін документного фондознавства, каталогознавства, вчення про збереження документів навряд чи доцільне, оскільки вони є розділами зазначених вище бібліотекознавства, архівознавства та музеєзнавства. До виду документально-інформаційної діяльності віднесено і описування документів, котре, як уже наголошувалося, є об'єктом вивчення окремих дисциплін (бібліографознавства, кодикографії, архівознавства).

У складі особливого документознавства Н. Кушнарєнко виділяє часткове документознавство, предметом якого є види й різновиди документів [там само, с. 126]. За цією ознакою вона розглядає як види документознавства книгознавство, патентознавство, картознавство, кінознавство, галузеве документознавство тощо. Такий принцип поділу вартий уваги, оскільки, на нашу думку, *документознавство структурно поділяється на загальне й спеціальне*. І саме спеціальне документознавство, відбиваючи об'єкт та предмет загального, спеціалізується на дослідженні окремих видів документів і типів документації.

Безперечно, можна здійснити таку спеціалізацію дослідження документа (як головного об'єкта документознавства) за характеристиками його змісту, зовнішньої форми, жанрів тощо в межах наук документально-комунікаційного циклу. Наприклад, за знаковою характеристикою інформації можна виділити картографічне чи нотне документознавство. За характеристиками зовнішньої форми, матеріального носія інформації — це книгознавство, кодикологія, берестологія, аудіовізуальне (кінофотофоновідеодокументознавство), електронне документознавство тощо. За жанровою ознакою — епістолологія, літописознавство, дипломатика. З таким же успіхом сюди можна додати журналістику або літературознавство. Таке об'єднання наук у

складі однієї метанауки, зрозуміло, навряд чи можливе.

Тимчасом сьогодні реально існує значна сукупність знань, які можуть вважатися загальними для всіх наук документально-комунікаційного циклу, і ці знання пов'язані з характеристиками зовнішньої форми, змісту, функцій документа, проблем його класифікації та типології, закономірностей історичного розвитку й функціонування, а також *універсальних* технологій роботи з документами. Цю проблематику відбито в працях А. Соколова, Ю. Столярова, Г. Швецової-Водки, вузівському підручнику Н. Кушнарєнко. Загальне документознавство не включає до свого складу ніяких наукових дисциплін, а є метанауковою надбудовою для всіх наук документально-комунікаційного циклу.

З іншого боку, існує наукова дисципліна документознавство, фундатором якої був К. Мітяєв, її проблематика розробляється протягом останніх чотирьох десятиліть Всеросійським (у минулому — Всесоюзним) науково-дослідним інститутом документознавства та архівної справи й Московським історико-архівним інститутом. Це документознавство сформувалося з надр теорії і практики справочинства й розглядається в тісному зв'язку з архівною справою. У центрі уваги науковців напряму знаходиться переважно управлінська (а з неї в основному — організаційно-розпорядча) документація, хоча і вивчається науково-технічна, картографічна документація, кінофотофоновідеодокументи, але знову-таки з орієнтацією на перспективу їхнього архівного зберігання. Цю наукову дисципліну ми вважаємо єдиним на сьогодні конститутованим напрямом спеціального документознавства. Однак навряд чи доцільно розмежовувати документознавство за сферами практичної діяльності, зокрема на справочинно-архівне або видавниче, бібліотечно-бібліографічне, музейне тощо. Перспективнішим є поділ спеціального документознавства за видами документів і типами документації. Тому вказаному вище напряму спеціального документознавства більше підходить назва *управлінське*. У складі спеціального документознавства можуть бути й інші напрями, що пізніше, ймовірно, оформляться у наукові дисципліни, а саме — картографічне, науково-технічне*, аудіовізуальне (кінофотофоновідеодокументознавство), електронне документознавство. Названі напрями будуть орієнтовані не тільки на архівну справу, а й на бібліотечну,

* Сюди як окремий розділ входить і патентна документація. Власне патентознавство розглядає оформлення прав на винахід чи відкриття, тобто питання патентування, а також технологію організації використання винаходів, ліцензування тощо. Зокрема, в підручнику «Патентоведение» з 16 параграфів тільки один присвячено патентній документації та її використанню (15).

музейну діяльність, оскільки ці заклади мають солідні фонди карт (виданих і рукописних), кінофотофонодокументів. Науково-технічна документація зберігається в бібліотеках, архівах, інформаційних органах. Електронне документознавство взагалі є найперспективнішим та інтегративним напрямом спеціального документознавства й водночас може бути (у силу цієї ж інтегративності) розділом загального документознавства.

Автономність картографічного документознавства підтверджується наявністю окремих напрямів під назвою «картографічне джерелознавство», «картографічне архівознавство» і навіть «картографічне справочництво» [16]. Свого часу В.Автократов підкреслював необхідність формування архівознавчої субдисципліни — «архівознавства технічної і картографічної документації», а також констатував наявність думок щодо виокремлення спеціальної дисципліни, що вивчає кінофотофономатеріали в архівознавчому і джерелознавчому аспектах [1, с.48).

Отже, в сучасному документознавстві можна виділити два напрями, один з яких є загальним документознавством, а другий — спеціальним. Подібність підходів спостерігається і в інших дисциплінах. Наведемо приклади.

Історичне джерелознавство. Найбільш загальною є концепція історичного джерелознавства як метанауки, котрій підпорядковано інші спеціальні історичні дисципліни, оскільки об'єкти дослідження останніх — це, власне, різні види історичних джерел. Спорідненим з цим є трактування історичного джерелознавства як комплексної науки, що складається з ряду спеціальних історичних дисциплін, що інколи називають джерелознавчими. Найвужче значення історичного джерелознавства як об'єкта дослідження обирає тільки писемні джерела. У цьому разі як окремі галузі знань розглядаються такі види джерелознавства, як археологічне, етнографічне, лінгвістичне, котрі в загальній концепції подані як види історичного.

Інформатика. Є дуже багато підходів до визначення змісту цієї науки. Ми лишаємо поза увагою концепції інформатики, які вкладаються у межі поняття «комп'ютерна наука» і пов'язані з математичним, технічним та програмним забезпеченням процесів автоматизованої обробки інформації. Концепція метанауки, чи комплексної науки інформатики (іноді під назвою інформологія), розглядає її як науку про інформацію в системах біологічної, технічної і соціальної природи. У такому контексті іноді виступає синонімом «інформаційної науки», що в деяких класифікаціях наук за кордоном включає науку про комунікацію, бібліотечну науку, власне інформатику й інформологію або інформатологію (до речі, вітчизняний ДСТУ 2392-94 «Інформація та документація. Базові поняття.

Терміни та визначення» трактує архівознавство й бібліотекознавство як відгалуження інформатики!). Вужче значення інформатики, ніж метанаукове, оперує тільки соціальною інформацією, тобто інформацією, що циркулює в суспільстві, залишаючи поза своїми межами інформацію в неживій природі та біологічну. Така інформатика має назву «соціальна». На інших видах соціальної інформації (що відповідають певним сферам соціальної діяльності) базуються ще вужчі трактування інформатики — «наукова», «соціологічна», «економічна» тощо.

Семіотика. Тут диференціація трактувань залежить від характеру знаків. Загальна семіотика як об'єкти дослідження розглядає і знаки природи, і знаки в суспільстві. Спеціальна або соціальна семіотика, зрозуміло, базується на знакових формах тільки соціального походження.

Можна зробити такий узагальнюючий коментар щодо наведених прикладів:

1. Багатоваріантність характерна для наук, де об'єктом дослідження виступає поняття, що є найвищим родовим у системі загальнонаукових понять або для сукупності наукових дисциплін, зокрема *інформація, знак, документ, історичне джерело*.

2. Це явище спостерігається, як правило, в науках, що є молодими, тобто сформувалися в межах останніх ста або навіть п'ятидесяти років.

3. Наявність метанаукової концепції дисципліни зумовлюється широким трактуванням змісту її об'єкта дослідження, що теж, крім теоретичної надбудови для ряду дисциплін, дає можливість розглядати таку науку як їх комплекс під назвою якогось циклу, наприклад, *інформаційний, документальний, джерелознавчий* тощо*.

4. Спеціальні (конкретні або спеціалізовані) трактування наукової дисципліни ґрунтуються на звуженому розумінні її об'єкта дослідження, як правило, на видах ширшого його поняття в метанауковій чи загальній концепції.

Загальне документознавство бачиться як певна метанаука щодо дисциплін, об'єктом (або одним з об'єктів) вивчення яких виступає документ. Поняття метанауки не є новим для документознавства. Зокрема, В.Автократов на початку 70-х років показує наявність двох точок зору на зміст документознавства, перша з яких відповідала теорії і методиці документування управлінських процесів,

* Іноді така спеціалізація виходить з диференціації процесів, пов'язаних з об'єктом дослідження. Наприклад, поняття книгознавства як комплексу наук передбачає входження до його складу різних дисциплін і галузей знань, що вивчають процеси створення, розповсюдження і використання творів друку (видавнича справа, бібліополістика, бібліотекознавство, бібліографознавство). Вужче значення книгознавства — комплексна наука про книгу і книжкову справу.

а друга — вважала його як метанауку про способи фіксації реальної дійсності взагалі [17, с.41] і провідником якої виступав К.Мітяєв. Пізніше в публікації [18, с.35] теж відзначається, що останній розглядав документознавство «як своєрідну метанауку, яка повинна розробляти загальні питання теорії документонакопичення і практику документування всіх сфер діяльності людини. узагальнювати результати досліджень документів в усіх гуманітарних і технічних науках (підкреслено нами. - С.К.)». І хоча йдеться про «власне» документи (тобто представників документації), ідея синтезуючої науки про документ є плідною і має вже в наші часи новий зміст. Російський архівознавець Б.С.Ілізаров вказує на наявність ряду дисциплін, для яких документ є об'єктом дослідження: архівознавство, археографія, документознавство, інформатика, книгознавство, джерелознавство [19, с.33-34]. Він зауважує, що в процесі міждисциплінарної інтеграції відбувається запозичення не стільки фактологічних, скільки методичних і методологічних знань. Науку, яка об'єднує ці дисципліни, Ілізаров називає документологією, «тобто галуззю дослідження, в котрій формується загальна теорія документа» [там само, с.34]. Про можливість виокремлення фундаментальної науки документології, що виконуватиме функцію синтезованого дослідження загальних закономірностей фіксації і передачі інформації в документальних системах та документальних комунікаціях, пише Л.Дубровіна [14, с.84]. У контексті загальної науки про документ використовує термін «документологічні дослідження» Г.Швецова-Водка [20, с.17]. Термін «документологія» пропонував ще Поль Отле для позначення науки, яка має вивчати документаційну (в широкому розумінні) діяльність [21, с.19]. Ян Мушковський у статті «Документація і документологія» (1946 р., журнал «Życie Nauki») у межах документаційної науки (документації) виокремлює її наукові основи — документологію.

На нашу думку, документологія це і є загальне документознавство, яке розробляє питання теорії документа, вивчає закономірності генезису та еволюції документа, загальні для всіх наук проблеми теорії функціонування, практики створення і роботи з документами. Теорія документа включає передусім напрями, що стосуються функціонального аналізу документів, вивчення їхньої характеристики як речових виробів та зафіксованої в них інформації, класифікації й типології документів.

Є і протилежні думки щодо можливості розроблення теорії документа. Так, Г.Боряк пише: «Загальна теорія документа в його поширеному трактуванні, природно, має право на життя, але поняття документа, яке повністю позбулося внутрішнього змісту та функціонального призначення конкрет-

ного рівня й органічної специфіки систем документів, що охоплюють увесь період існування людства, в контексті концепції походження, приречене на долю загальної теорії систем в кібернетиці та інформатиці. Як відомо, ця теорія активно розроблялася протягом 60-х років, але через складність та поліфункціональність об'єкта завершилася цілком реально — як системний підхід. Тому, не відмовляючись від поняття «документознавчий підхід», треба не змішувати його з загальною теорією документа» [6, с.89].

Автор, безперечно, має рацію, відзначаючи складність і багатоаспектність розроблення загальної теорії документа. Безумовно, рівень конкретності в даному разі буде мінімальним за рахунок узагальнення сукупності знань про характеристики документів (що, правда, базуються на дослідженнях конкретних видів документів). Зрозумілі й протести представників різних наукових дисциплін документально-комунікаційного циклу проти використання загального визначення документа, синтезованих теорій. Однак йдеться про документознавство, його структуру, й поняття «документознавчий підхід» у даному разі і є підходом з позицій загальної теорії документа (як існує в документознавстві джерелознавчий, архівознавчий, інформаційний чи, краще сказати, інформологічний підходи), оскільки не можна заперечити наявність загальних для всіх наук документально-комунікаційного циклу теоретичних знань, здобутих у результаті аналізу сутності, різних характеристик документів, закономірностей їхнього функціонування. Це і є підґрунтя загальної теорії документа. Саме наявність різних фаз, змін у виконанні основної соціальної функції документів (перехід від динамічного стану до статичного в плані виконання такої функції), що стосується всіх документів, змушує вивчати цей феномен із загальнодокументознавчих позицій. І якщо такі розробки завершаться формуванням певних загальнодокументальних методів чи прийомів аналізу об'єктів як систем, то це вже може вважатися значним досягненням у галузі загального документознавства.

Пріоритетним для документології є вивчення комплексу характеристик документа, зокрема характеристик змісту, зовнішньої форми, функцій, властивостей документа як засобу комунікації, джерела інформації тощо. Серед характеристик змісту привертають увагу дослідження знакових форм його інформації, способів структурної побудови тексту, внутрішня форма повідомлення, лексико-семантичні прийоми організації тексту документа. Такі розробки базуються не тільки на теоретичних результатах, отриманих у різних галузях знань, а й на досвіді практичної підготовки різних видів документів.

Багатоаспектними є й напрями вивчення характеристик зовнішньої форми документа, його зовнішніх ознак, зокрема способів фіксації інформації, різних видів носіїв інформації, організації їхньої матеріальної конструкції. Основна увага тут, безперечно, концентрується на проблемах створення електронних документів.

Важливим розділом теорії документа є характеристика складу і змісту його функцій. Теоретичне узагальнення результатів функціонального аналізу документа здійснюється в декількох напрямках: дослідженні складових документа у функціональному розрізі (тобто елементів характеристик форми й змісту), вивченні основних соціальних функцій сукупностей документів, а також функцій у реалізації різних його властивостей, зокрема як засобу комунікації, джерела інформації тощо. Специфічні функції окремих видів документів є об'єктом вивчення відповідних напрямів спеціального документознавства. Поліфункціональність документа зумовлює наявність і різних виявів його сутності, скажімо, як засобу соціальної пам'яті, явища культури, юридичного акту чи свідчення.

Історичні дослідження загального документознавства мають свої особливі завдання, і тут увага, головним чином, концентрується на концептуальних питаннях розвитку документа. Серед них — проблеми генезису документа, періодизації його еволюції у цілому та в розрізі різних характеристик (змісту, форми, функцій тощо), виявлення закономірностей у процесах трансформації цих характеристик і формування сукупностей та систем документів, визначення їхньої ролі в історії засобів соціальної комунікації (у тому числі різних видів, типів) та ін.

Дослідження еволюції способів класифікування й типологізації (як у теоретичному, так і в прикладному аспектах) створює підґрунтя для розроблення загальних принципів типології документа на підставі використання різних критеріїв поділу документів. Типологія документа, на нашу думку, є не тільки теоретико-методологічним розділом документології, а й одночасно входить разом з об'єктом, предметом, завданнями дисципліни до її теоретичних основ. Причому це стосується і різних відгалужень спеціального документознавства, враховуючи типологічну специфічність різних видів документів (наприклад, картографічних чи кінофотофоновідео документів), хоча й ці розділи базуються на загальнодокументознавчих засадах. Власне історичний матеріал дає можливість формулювати певні залежності щодо процесу функціонування документів у суспільстві і розглядати їх у контексті використання документів. Є загальнотеоретичні проблеми документознавства і в аспекті задоволення соціальних потреб у докумен-

тально оформленій інформації чи в певних її характеристиках (знов-таки — у розрізі змісту, форми, функцій, жанру чи номіналу), і, скажімо, на «індивідуальному» рівні, тобто у зв'язку «документ - користувач».

Суттєва частина теоретичних проблем загального документознавства відбивається в практичних питаннях створення і використання документів. Але комплекс таких проблем через свою специфічність перебуває переважно у полі зору інших наук документально-комунікаційного циклу чи відповідних розділів спеціального документознавства. Серед практичних проблем, що мають загальнодокументознавче значення, слід виокремити створення і реалізацію автоматизованих інформаційних систем на масиви видань, рукописних книг, архівних документів. Як приклад можна навести проект державної програми «Книжкова спадщина України: створення бібліографічного реєстру та системи збереження і загальнодоступності». Аналогічні проекти існують і в інших країнах, зокрема США. Вони реалізуються в межах програми «Пам'ять Америки» чи планах об'єднання великих баз даних бібліотек, архівів, інформаційних центрів [22]. Не менш масштабною є загальнодокументознавча проблема забезпечення збереженості фондів документів, яка має не тільки природничо-наукові, а й політичні чи правові аспекти.

Таким чином *книгознавство* (як і бібліотекознавство, архівознавство чи музеєзнавство) *не є структурною складовою документознавства*. Книга може розглядатися лише як вид документа, і в даному разі буде реалізовано документознавчий підхід у книгознавстві (поряд з інформологічним, джерелознавчим, мистецтвознавчим, соціологічним та іншими підходами), а результати такого вивчення будуть здобутком і книгознавства, і загального документознавства. Розвиток загального документознавства (документології) як метанауки для дисциплін документально-комунікаційного циклу — це справа майбутнього. Структурно воно складається не з наукових дисциплін, а з таких розділів, як «Концепції документа», «Функції документа», «Типологія документа», «Основні етапи розвитку документа», «Загальні проблеми створення, збереження і функціонування документа» та ін. Серед наук документально-комунікаційного циклу знаходиться спеціальне документознавство, головну увагу в якому сьогодні приділено управлінській документації. Крім управлінського, у перспективі можливе формування інших напрямів спеціального документознавства — картографічного, науково-технічного, аудіовізуального тощо. Всі вони мають фактично ті самі розділи, що й загальне документознавство.

1. *Автократов В. Н.* Некоторые аспекты исследования объекта и предмета архивоведения // Тр. ВНИИДАД. — М., 1976. — Т. 6, ч.1. — С.17-73.
2. *Швецова-Водка Г. Н.* Книга и документ: соотношение понятий // Книга: Исслед. и материалы / Рос. кн. палата. — М.: Терра, 1994. — Сб. 68. — С.19-37.
3. *Беловицкая А. А.* Общее книговедение: Учеб. пособие. — М.: Книга, 1987. — 256 с.
4. *Беспалова Э. К.* Формирование библиографической мысли в России (до 60-х гг. XIX в.). — М.: Изд-во МГУ культуры, 1994. — 282 с.
5. *Швецова-Водка Г. Н.* Функциональная сущность и свойства книги // Книга: Исслед. и материалы / Рос. кн. палата. — М.: Терра, 1995. — Сб. 71. — С. 69-96.
6. *Боряк Г.* Національна архівна спадщина України та Державний реєстр «Археографічна Україніка»: Архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи. — К., 1995. — 347 с.
7. *Илюшенко М. П.* К понятию «документ» (эволюция термина и предмет документоведения) // Сов. архивы. — 1986. — № 1. — С. 26-31.
8. Документоведение: Программа для студентов по специализации «Информатизация документально-коммуникационных систем» / Моск. гос. техн. ун-т им. Н. Э. Баумана. — М., 1992. — 7 с.
9. Документоведение: Программа курса для экстернатного факультета / Моск. гос. историко-архивн. ин-т. — М., 1992. — 15 с.
10. Документознаводство: Програма курсу для інституту культури зі спеціальності «Бібліотекознавство та бібліографія» / Рівн. держ. ін-т культури. — Рівне, 1997. — 14 с.
11. *Швецова-Водка Г.* Про обсяг поняття «книга» в документознавстві // Бібл. вісн. — 1998. — № 4. — С. 9-11.
12. *Кушнарєнко Н. Н.* Документоведение: Учеб. для студентов ин-тов культуры / Харьк. гос. ин-т культуры. — Харьков, 1997. — 384 с.
13. *Швецова-Водка Г.* Перший підручник з документознавства: (Рец. на кн.: Кушнарєнко Н.Н. Документоведение: Учеб. для студентов ин-тов культуры / Харьк. гос. ин-т культуры. — Харьков, 1997. — 384 с. // Вісн. Кн. палати. — 1998. — № 2. — С. 24-25.
14. *Дубровіна Л.* Кодикологія та кодикографія української рукописної книги. — К., 1992. — 262 с.
15. Патентоведение: Учебник для вузов / Е. И. Артемьев и др. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Машиностроение, 1984. — 352 с.
16. *Сотнікова С. И.* Актуальные проблемы картографического архивоведения // Основные тенденции и перспективы развития архивного дела и документационного обеспечения управления: Сб. науч. тр. / ВНИИДАД. — М., 1990. — С. 56-63.
17. *Автократов В. Н.* Архивоведение в кругу других областей знания // Сов. архивы. — 1973. — №2. — С. 39-51.
18. *Автократов В. Н., Банасюкевич В. Д., Сокова А. Н.* Основные направления развития документоведения // Теоретические проблемы документоведения: Тез. докл. и сообщений к теор. семинару (март 1975 г.) / ВНИИДАД. — М., 1975. — С. 35-56.
19. *Илизаров Б. С.* Актуальные теоретические и методологические проблемы советского архивоведения: Учеб. пособие / Моск. гос. историко-архивн. ин-т. — М., 1984. — 107 с.
20. *Швецова-Водка Г. М.* Типологія документа: Навч. посібник для студентів ін-тів культури / Рівн. держ. ін-т культури. — К.: Кн. палата України, 1998. — 80 с.
21. *Швецова-Водка Г. Н.* Определение документа в документационно-информационной науке / Б-ка Акад. наук СССР. — М., 1991. — 44 с. — (Препринт; №12).
22. Информационные сети передачи данных и архивы: аналитический обзор по зарубежным и отечественным источникам // Информатика: ЭИ / ВИНТИ. — 1996. — № 43. — С.7.

Коротко

У 1999 р. видавництво Дніпропетровського державного університету випустило з друку книгу І.П.Сахно та М.М.Сахно «Словник сполучуваності слів української мови (найуживаніша лексика)», 554 с.

Словник одномовний, тлумачно-нормативний. У ньому вперше у вітчизняній лексикології за прийнятою системою дається опис сполучних українських слів. Він містить близько 3 тис. слів загальноновживаної лексики української літературної мови, 4 500 варіантів їхньої багатозначності та 800 похідних загальноновживаних слів, значення яких ілюструються тлумаченням заголовних слів, прикладами сполучуваності з іншими словами і контекстом.

Безперечно, словник зацікавить користувача своєю практичною спрямованістю та тим, що є першою спробою опису сполучуваності загальноновживаних слів в українській лексикографії. Також уперше виділено т.зв. лексичне ядро словникового складу української літературної мови.

Буде корисним словник для викладачів, студентів вищих і середніх навчальних закладів, для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл, працівників видавництва, журналістів, перекладачів, філологів, письменників, дослідників українського слова та ін.

За інформацією ДДУ ціна одного примірника Словника - 25 грн., плата університету за пересилку одного примірника - 5 грн.

Замовлення можна зробити письмово, попередньо перерахувавши кошти на розрахунковий рахунок ДДУ: 35300315601 МФО 305006 код 02066747 в Обласному управлінні ІБУ.

Телефони для довідок у Києві 216-11-08; у Дніпропетровську 766-82-64.